LOKAL KYRKOHISTORIA I OSTVIK OCH ÖSTANBÄCK
Källor:
Från Fromhetslivet i Skelleftebygden. K A Fellström
Byske socken genom tiderna
Moster Signe (född Östlund i Östanbäck) en mycket god berättare.

Jag ska berätta lite om fromhetslivet i Östanbäck före 1900 och **min idol**, min mors farmor Marta Helena Wikström, **Marta Lena** som hon allmänt kallades här i byn.

Tack vare Luther, Reformationen och svenska kyrkan som ville att alla skulle lära sig läsa och skriva för att själva kunna tolka bibeln var många här i bygden läs- och skrivkunniga redan på 1700-talet.
I Prosten Fällströms bok ***Från Fromhetslivet i Skelleftebygden*** finner vi att ca 64 % av skellefteborna år 1724 kunde läsa i bok.

Tack vare prästernas husförhör och sedan **Skolstadgan 1842** som fastställde att både pojkar och flickor skulle gå i skola och genom prästernas husförhör kollades att både flickor och pojkar behandlades lika.
Och det är tack vare detta att vi i Sverige har en skola för alla.
Tänk på det när diskussionerna om varför skolavslutningen hålls i kyrkor

Genom husförhören ökade läskunnigheten och man började läsa och tolka bibeln själva och ha egna åsikter.

Lekmannapredikanter började uppträda, Två namn som många skrivit om är lekmannapredikanterna,
Gerhard Gerhardsson 1792-1878 på Östanbäck 2 som var en Viljemänniska och Anders Larsson – känslig, mild, blid. Mycket gemensamt med Rosenius.
Så kom också Separatistiska tendenser och opposition mot ”nöj böckren”, dvs. nya översättningar av Bland annat Bibeln och Luthers katekes m.m.

Och man menade att Prästerna var ogudaktiga som accepterade de nya böckerna. Därför tog man gudstjänsterna och kyrkohandlingarna i egna händer.

Man fick bl.a. hjälp av det som en del hävdade var en falsk mästare från Norrbotten. Ett barn hade i Östanbäck blivit döpt av barnets far efter gamla handboken, men det barnet döptes sedan av en präst.
Till Östanbäck kom denne Johan Riström (1802-1868) som förespråkade de gamla böckerna,
Rörelsen kom att få namnet Riströmmare och ett antal från Östanbäck bl.a. min mors farfar och farmor, Anders Östensson/Östlund ”gammelAnders” kallad då även hans son hette Anders.
Anders Östlund och Marta Lena Wikström vigdes av en frikyrkopräst, troligen denne Johan Riström, vilket innebar att deras barn antecknades som födda utom äktenskapet. Marta Lenas bror Jonas gifte sig med Maria dotter till Johan Riström.
I kyrkboken angavs att Marta Lena dog som piga på Anders Östlunds gård.
Det innebär att vi är många ättlingar till Anders och Marta Lenas så kallat oäkta barn, men tack vare prästens marginalanteckning ”Riströmmare” i kyrkoboken bekräftade han deras tillhörighet. Ett bevis för att min moster Signe hade rätt när hon berättade att Marta Lena och Anders var Riströmmare.

I byn var Anders och Marta Lena betrodda bybor och anlitades ofta som dopvittnen. Men vad skulle prästen ge Marta Lena för titel, hon var ju **inte** Fru enligt kyrkans uppfattning, därför har jag funnit att hon fick bl.a. titeln piga, hushållerska, frilla, fästekvinna.

Hur mycket tid hade Marta Lena till att vara med i de andliga samtalen, med stort hushåll, 7 barn och jordbrukarhustru förutom att vara Jordemor. Att hon var med i gruppen bekräftas av att moster Signe berättade om att Marta Lena var god vän med ”Forslundsmora” som också var Riströmmare, mor till Bröderna Forslund, bl.a. Johan, Per och Oskar osv som bildade Forslunds bil och flyttade till Skellefteå.
Marta Lena fungerade som barnmorska i byn. Hon finns inte med i registret på Landsarkivet i Härnösand över examinerade/godkända barnmorskor i Skellefteå, hon var självlärd jordemor, hade säkert fått lära sig av äldre kvinnor.

Om Marta Lena har jag skrivit i Oknytt 2015 3-4
Marta Lena som föddes 100 år före mig har jag beundrat, hon och hennes man m.fl. hade läst sin bibel och Luthers eller Svebil postilla så mycket att de vågade gå emot prästerna i fråga om tolkningen och konsekvenserna av bibeln budskap.

Frågor som bland annat diskuterades inom gruppen Riströmmare var förutom ”nöjböckren” även frågorna om var i bibel finns påbjudet om lysning och vigsel och även frågan om civiläktenskap diskuterades.

Riström kom sedan att flytta till Lund på södra sidan Skellefteälven och där förrättade han både dop och vigslar.
Riström och hans trogna ville *ej veta av några särskilt kallade lärare*. Utan vidare kallelse kunde de vara lärare själv, då de hade tron, anden och gåvorna och hänvisade till
Matt 28;19-20 där det står ”Gå därför ut och gör alla folk till lärjungar! Döp dem i Faderns och Sonens och den helige Andes namn. Och lär dem att hålla allt som jag befallt er. Och se, jag är med er alla dagar till tidens slut.”

Trots att Anders och Marta Lena endast hade låg utbildning men lärt sig läsa och läste och trodde bibelns ord om att du ska stå till svars för det du gör kunde de stå emot prästens försök att övertala dem till att låta kyrkan ge deras äktenskap sin välsignelse. De ansåg att den välsignelse ”deras” präst **gett** räckte och de fortsatte som ”ogifta” enligt svensk lag ända till dödagar, men med ett förhoppningsvis gott samvete. Enligt prosten Fällströms noteringar kom de flesta Riströmmare att senare låta viga sig i svenska kyrkan, frånsett 1 par, vilket måste ha varit Anders och Marta Lena eftersom hon som jag nämnt dog som piga på Anders Östlunds gård.

I byaboken om Östanbäck kan vi läsa att Madam Östlund var en kvinna med stort självförtroende bland annat *jordemor,* d.v.s. anlitades som barnmorska Den berättar att ”hon var försedd med ett praktiskt och gott förstånd”. Fastän hon var fullständigt självlärd fick hon erkännande för sin skicklighet och anlitades allmänt inom byn som barnmorska. Hon var ovanligt rådig och hade ett gott handlag, både med de sjuka och de nyfödda ungarna. Sedan hon kommit till en gård vid sina förrättningar tog hon ledningen över allt som skulle uträttas, och både män och kvinnor fick rätta sig efter hennes regerande, så länge hon var på gården.

En gång hörde hon att en man var svartsjuk och därför ej vidare snäll mot sin hustru. Madame Östlund träffade mannen och han fick en kraftig tillrättavisning och rådet att tvätta och raka sig samt låta klippa håret, så att han såg ut som en annan människa och slapp vara svartsjuk och plåga sin hustru. Anders Östlund, hennes man som var mer försynt och ansåg att hon lade sig i vad som inte angick henne, sade: ’vad har du för detta?’ Ett fredat samvete’, svarade hon.” (Östanbäcks by 1985 sid 254)
Så några ord om Anders Östlund,
Enligt ett Kungabrev 20/12 1857 gavs Byggnadsdirektion möjlighet att uppföra ny kyrka i Byske, och bl.a. Anders Östlund i Östanbäck var ledamot av kommittén för att bygga Byske kyrka.

Den 20 december 1867 beslöts att Byske skulle bli egen församling

Kyrkan började byggas 1870 enligt ritningar av arkitekt Anders Georg Boström och stod klar Tacksägelsedagen 13 oktober 1872 och invigdes 13 maj 1873

1 maj 1875 bildades **Byske församling** i linje med beslutet.

Endast **en** olyckshändelse vid byggandet av Byske kyrka. Bonden Anders Östlund tillerkändes en gratifikation av 100 Rdr (i dagsläget drygt 5 tusen kronor) för att han under arbetet skadat handen

De gjorde det lilla de kunde.